

УДК: 347.74

CERIF: S 144

ТИП РАДА: СТУДЕНТСКИ РАД

DOI: 10.5937/PiP2103450B

Милош БАБОВИЋ*

студент мастер студија Правног факултета Универзитета у Београду,
Србија

ПРАВНИ ПОЛОЖАЈ КОРЕСПОНДЕНТНЕ БАНКЕ У АКРЕДИТИВНОМ ПОСЛУ

Сажетак

Имајући у виду да је документарни акредитив најчешће коришћени инструмент слободних девизних плаћања, као и да кореспондентна банка представља скоро неизоставног учесника међународног акредитивног посла, овај рад посвећен је анализирању њеног положаја. Кореспондентна банка може преузети обавезу да кориснику пренесе саопштење о отвореном акредитиву, да прими акредитивне документе и изврши њихово хонорисање или да потврди издају акредитив. У зависности од тога да ли се појављује као авизирајућа, исплаћива или конфирмирајућа банка, биће одређена и њена права, обавезе и одговорности. У овом раду разматра се правни положај кореспондентне банке у зависности од улоге коју преузима, али и одговорности акредитивне банке за штећу коју својим деловањем кореспондентна банка причини налојодавцу.

Кључне речи: *Документарни акредитив. – Међународни документарни акредитив. – Кореспондентна банка.*

* Електронска адреса аутора: milosbabovic97@gmail.com.

I Увод

Документарни акредитив има вишезначну улогу у промету роба и услуга – како у међународним, тако и у унутрашњим оквирима. Поред тога што представља најчешће коришћен инструмент плаћања у међународном промету роба, документарни акредитив може послужити као средство обезбеђења потраживања, односно средство кредитирања.¹ Међународни документарни акредитив подразумева сложен правни посао у којем се акредитивна банка (издавачка банка) обавезује да по налогу налогодавца, лично или путем друге банке (кореспондентне банке), а на основу договорених докумената поднесених у складу са уговореним условима,² исплати одређену своту новца трећем лицу (кориснику акредитива).³ На тај начин биће задовољени интереси налогодавца и корисника акредитивног посла. Продавац је сигуран да ће наплатити цену јер му поред купца одговара и позната банка, а како ће робу испоручити тек пошто прими обавештење да је акредитив отворен, биће отклоњен ризик наплате трошкова производње и транспорта, јер се не може догодити да роба буде отпослата, а да због купчевог одбијања пријема робе не добије цену. С друге стране, купац је обезбеђен да продавац не може добити цену ако уопште није испоручио робу, није испоручио благовремено, односно уколико испоручена роба није саобразна уговореном квантитету и квалитету.⁴ Документарни акредитив, другачије назван робни или условљени акредитив, разликује се од обичног по томе што корисник акредитива треба да испуни неке услове везане за презентацију одређених робних докумената како би стекао право на коришћење акредитивне своте.⁵

На међународном плану, најзначајнији извор права за међународне документарне акредитиве представљају Једнообразна правила и обичаји за документарне акредитиве која је донела Међународна трговинска ко-

1 Више о томе вид.: Мирко Васиљевић, *Трговинско право*, 16. издање, Београд, 2018, 398; Небојша Јовановић, Вук Радовић, Мирјана Радовић, *Трговинско право*, Београд, 2020, 523–524; Радован Д. Вукадиновић, *Правни односи из међународној документарној акредитива*, Београд, 1989, 10; Александар Ђирић, *Међународно трговинско право – Посебни гео*, Ниш, 2018, 476.

2 М. Васиљевић, 395.

3 Међународни документарни акредитив се може заснивати на продајном или другом уговору, нпр. уговору о грађењу. Међутим, у овом раду полазимо од уговора о међународној продаји робе.

4 Р. Вукадиновић, 9–12.

5 Вид. више: М. Васиљевић, 399; Н. Јовановић, В. Радовић, М. Радовић, 528–530; Зоран Антонијевић, *Привредно право*, 2. измењено и допуњено издање, Београд, 1983, 445–446.

мора са седиштем у Паризу.⁶ Уз Једнообразна правила важи и њихова допуна – Додатак једнообразним правилима и обичајима за документарне акредитиве за електронску презентацију.⁷ Поред наведеног, Међународна трговинска комора донела је и друга правила којима је регулисана ова област, при чему треба издвојити Међународне стандарде банкарске праксе за испитивање докумената по Једнообразним правилима и Једнообразна правила о рамбурсирању банке банци у материји документарних акредитива.⁸ Иако много чешће коришћен у међународном платном промету, документарни акредитив, као инструмент плаћања, регулисан је и домаћим правним прописима, и то Законом о облигационим односима,⁹ али и Општим узансама за промет робом.¹⁰

У акредитивном послу учествује више лица између којих се успостављају правни односи који имају своју самосталну правну природу и који су међусобно одвојени, независни и самостални, али ипак међусобно условљени, тако да заједнички чине целину. То су, пре свега, учесници из основног посла поводом којег се отвара акредитив, и то налогодавац (дужник новчане обавезе из основног посла) који са акредитивном банком закључује уговор о отварању акредитива, затим корисник акредитива (поверилац новчане обавезе из основног посла), односно лице у чију корист је акредитив отворен, и на крају акредитивна банка која отвара акредитив, чиме се обавезује да кориснику акредитива исплати одређену своту новца када он то затражи. Оваква структура односа има своју основу у асигнацији, у којој купац има улогу асигнанта, продавац асигнатара, док банка фигурира као асигнат.¹¹

6 Једнообразна правила и обичаји за документарни акредитив (*Uniform Customs and Practice for Documentary Credits, ICC Publication No. 600*; даље цитирано као: Једнообразна правила). Једнообразна правила први пут су донесена 1933. године, и од тада су имала више ревизија, а последња је на снази од 1. јула 2007. године.

7 Додатак једнообразним правилима и обичајима за документарне акредитиве за електронску презентацију од 2019. године (*Uniform Customs and Practice for Documentary Credits (UCP 600) Supplement for Electronic Presentations (eUCP)*). Више о томе вид. Слободан Ненадовић, „Документарни акредитив у електронској ери“, *Право и њивреда*, бр. 1–3/2010, 74–83.

8 Једнообразна правила о рамбурсирању банке банци у материји документарних акредитива (*Uniform Rules for Bank-to-Bank Reimbursements under Documentary Credits, ICC Publication No. 725*; даље цитирано као: Једнообразна правила за рамбурсирање). Последња верзија ових правила је ступила на снагу у октобру 2008. године.

9 Закон о облигационим односима, *Службени лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 45/89 – одлука УСЈ и 57/89, *Службени лист СРЈ*, бр. 31/93, *Службени лист СЦГ*, бр. 1/2003 – Уставна повеља и *Службени лист РС*, бр. 18/2020, чл. 1072–1082.

10 Опште узансе за промет робом, *Службени лист ФНРЈ*, бр. 15/54, чл. 193–194.

11 Вид. више Светислав Јанковић, „Правни (бе)значај покрића код менице и чека“, *Анали Правног факултета у Београду*, бр. 3/2020, 160.

Лице које се може, али и не мора јавити као субјект акредитивног посла је кореспондентна банка, која поступа по налогу акредитивне банке и може имати различите улоге.¹²

II Кореспондентна банка

Банке које поред издавачке банке учествују у акредитивном послу, без прецизног одређивања улоге, означавају се заједничким именом као кореспондентне, посредничке или сарадничке банке. Али, ако се њихов положај конкретизује, онда то подразумева да могу добити једну од следећих улога: да кориснику пренесу саопштење о отвореном акредитиву, да приме акредитивне документе и изврше њихово хонорисање или да потврде издати акредитив.¹³

Упошљавање кореспондентних банака врше издавачке банке на захтев својих налогодаваца и, по правилу, условљено је дистанционим карактером основног посла, односно неповерењем корисника акредитива према страним банкама, односно банкама у земљи налогодавца.¹⁴ Како се корисник акредитива неће задовољити да му банка у дужниковом месту отвори акредитив, настојаће да постави услов у основном послу да му се цена исплати акредитивом путем банке у његовој земљи.¹⁵ Тако ће доћи до упошљавања кореспондентне банке, путем које ће акредитивна банка отворити и исплатити акредитив.¹⁶ Избор кореспондентне банке могу извршити налогодавац и акредитивна банка, налогодавац у договору са корисником акредитива, односно издавачка банка.¹⁷ У домаћим плаћањима акредитивна банка одговара клијенту за избор и рад сарадничке банке, док у међународним плаћањима само уколико је то изричито уговорено са налогодавцем. У послу међународног акредитива, издавачка банка упошљава сарадничку банку на ризик и трошак клијента.¹⁸

Како су правни односи између учесника акредитивног посла у начелу независни, тако је и однос банака које учествују у њему самосталан

12 А. Ђирић, 477.

13 Р. Вукадиновић, 93.

14 Више о томе вид. Nicholas L. Deak, „Letters of Credit (Documentary Credit)“, *New York Law School Journal of International and Comparative Law*, Nr. 2/1981, 234–235.

15 Вид. више Clayton P. Gillette, „Holders in Due Course in Documentary Letter of Credit“, *Annual Review of Banking Law*, Nr. 1/1982, 26.

16 Видети више код Н. Јовановић, В. Радовић, М. Радовић, 520.

17 Richard King, *Gutteridge & Megrah's Law of Bankers' Commercial Credits*, Europa Publications, London – New York, 2001, доступно на адреси: <https://ereader.perlego.com/1/book/1711598/12>, 10. 6. 2021, интернет извор без броја стране.

18 Једнообразна правила, чл. 37.

у односу на остале. Овај правни однос настаје на основу уговора, који, зависно од улоге коју сарадничка банка преузима према кориснику, односно карактера услуге коју пружа, може бити различите врсте.¹⁹

Пре свега, акредитивна банка може ангажовати банку у корисниковом месту пословања са задатком да кориснику пренесе услове отвореног акредитива. Банка која обавештава корисника да је код акредитивне банке отворена одређена врста акредитива, а у чију се аутентичност пре свега сама уверила, означава се као авизирајућа или нотифицирајућа банка. Преношењем услова отвореног акредитива, авизирајућа банка наступа према трећим лицима у име и за рачун издавачке банке, тј. као њен заступник.²⁰ У случају када издавачка банка овласти авизирајућу банку да прими и хонорише поднете документе, реч је о исплатној банци. Исплатна банка, као и авизирајућа, не преузима никакву самосталну акредитивну обавезу, већ свој однос са акредитивном банком заснива на уговору о заступању. У оба случаја, кореспондентна банка ће бити одговорна само акредитивној банци, будући да је само са њом у правном односу.²¹

Када се, пак, кореспондентна банка обавезе да издатом акредитиву да своју потврду, преузима улогу потврђујуће (конфирмирајуће) банке. Потврђивањем акредитива, конфирмирајућа банка преузима самосталну и непосредну обавезу да кориснику акредитива исплати акредитивну своту. Конфирмирајућа банка исплаћује акредитивну своту у своје име а за рачун издавачке банке, због чега се њен однос са акредитивном банком квалификује као уговор о комисиону. У том смислу, потврђујућа банка ће бити одговорна пре свега издавачкој банци, а онда и кориснику од слања обавештења о потврди акредитива. Међутим, конфирмирајућа банка ни у ком случају неће бити у односу са налогодавцем акредитивног посла. Налогодавац је у правном односу само са акредитивном банком. Када исплати акредитивну своту,

19 Треба напоменути да уговори којима се упошљава кореспондентна банка немају класичну форму уговора. Технолошки прогрес и конкуренција довели су до експанзије међународних економских трансакција, што је резултирало потребом за бржим одвијањем платног промета. У том смислу, банке данас успостављају кореспондентне односе у области документарног акредитива на основу одговарајућих „SWIFT“ порука. SWIFT (Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunications) – Удружење за светске међубанкарске финансијске телекомуникације, представља међународну банкарску мрежу која обезбеђује платформу за комуникацију њених клијената, путем које успостављају контакт и размењују информације на безбедан и поуздан начин.

20 Р. Вукадиновић, 94. Међутим, иако већина аутора сматра да је реч о заступничкој улози авизирајуће банке, у даљем тексту биће размотрен и став према којем се однос акредитивне и авизирајуће банке заснива на уговору о делу.

21 Стеван Шогоров, *Банкарско право*, 4. измењено и допуњено издање, Нови Сад, 2013, 219.

конфирмирајућа банка се регресира од акредитивне, коју рамбурсира налогодавац.

Најзад, у ситуацијама када акредитивна банка закључи уговор о отварању акредитива са кореспондентном банком, ова друга стиче улогу акредитивне банке према кориснику.²² У том случају, између банака се успостављају исти односи као између налогодавца и акредитивне банке, при чему издавачка банка долази на место налогодавца. Тако ће сарадничка банка бити једини дужник по акредитиву који је отворила кориснику у своје име, а за рачун акредитивне банке, која у овом случају неће бити ни у каквом односу са корисником.

1. Правни положај авизирајуће банке

Авизирајућа или нотифицирајућа банка преузима основну обавезу да по налогу издавачке банке утврди аутентичност и пренесе кориснику услове отвореног акредитива. Потреба за упошљавањем авизирајуће банке јавила се као резултат дистанционог карактера основног посла. Правило је да акредитивна банка одређује за авизирајућу банку ону која има седиште у земљи корисника акредитива. Тиме је кориснику омогућено да преко њему познате банке добије услове отвореног акредитива и да се евентуално преко ње информише о пословном угледу издавачке банке.²³ Авизирањем акредитива, банка потврђује да се уверила у аутентичност акредитива, као и да обавештење тачно одражава услове акредитива.²⁴ Утврђење аутентичности акредитива подразумева проверу постојања акредитивне банке, проверу аутентичности потписа лица који су у акредитивној банци отворили акредитив и аутентичност самог отвореног акредитива.²⁵ Разлог упошљавања авизирајуће банке може се наћи у чињеници да продавац приликом добијања обавештења

22 У том смислу: Н. Јовановић, В. Радовић, М. Радовић, 528; М. Васиљевић, 403; Р. Вукадиновић, 93; Владимир Стојиљковић, *Међународно привредно право*, 2. издање, Београд, 2003, 206.

23 Р. Вукадиновић, 95.

24 Поменута одредба, садржана у чл. 9 Једнообразних правила, представља искорак у погледу испитивања аутентичности акредитива у односу на Једнообразна правила према ревизији из 1993. године. Наиме, претходном ревизијом Једнообразних правила предвиђена је обавеза авизирајуће банке да са разумном пажњом провери по изгледу аутентичност акредитива који авизира. Стандард разумне пажње и стандард утврђивања аутентичности по изгледу изостављени су у новој ревизији помених правила, што је довело до појачане обавезе авизирајуће банке. Тиме је обавеза испитивања аутентичности по изгледу замењена суштинским испитивањем аутентичности акредитива. Више о томе вид. Peter Ellinger, Dora Neo, *The Law and Practice of Documentary Letters of Credit*, Oxford – Portland – Oregon, 2010, 179.

25 Бранко Вукмир, *Право међународних плаћања: инструментни осигурања плаћања*, Загреб, 2007, 86.

о отварању акредитива не може бити уверен у његову аутентичност, односно постојање акредитивне банке. Такође, од корисника акредитива се не може очекивати да зна аутентичне потписе банке издаваоца, јер је та банка често далеко, могуће и у другом крају света.²⁶ Упошљавањем авизирајуће банке, корисник је обезбеђен од ризика да акредитив не потиче од издавачке банке или да је фалсификован.

Ступање у правни однос иницира акредитивна банка тако што кореспондентној шаље молбу, односно налог да кориснику пренесе услове отвореног акредитива. Кореспондентна банка није дужна да прихвати такав налог, о чему мора без одлагања обавестити издавачку банку. Супротно, прихватањем налога издавачке банке – између њих се успоставља посебан уговорни однос. У правној теорији не постоји јединствен став о правној природи овог уговора. Према мишљењу већине аутора, реч је о правном односу који највише подсећа на институт заступања облигационог права и који настаје управо на основу уговора о заступању. Међутим, вреди поменути и мишљење да овај однос настаје на основу уговора о делу.²⁷ Поменуто мишљење заснива се на чињеници да предаја обавештења авизирајуће банке кориснику акредитива није правни, већ фактички посао. Тако се однос акредитивне и авизирајуће банке не може заснивати на уговору о заступању, јер заступање подразумева предузимање правних послова у име и за рачун другог лица, чиме се за њега стварају права и обавезе. С друге стране, уговором о делу посленик се обавезује да изврши одређени материјални (фактички), а не правни посао за наручиоца, а овај се обавезује да му за то исплати одређену награду и да прими извршени посао.²⁸

Обавештавањем корисника о условима отвореног акредитива авизирајућа банка наступа у име и за рачун издавачке банке, тако да све правне радње које предузима производе правно дејство непосредно према њој. У том смислу, обавеза авизирајуће банке постојаће једино у односу на издавачку банку, не и корисника акредитива. Чак и у ситуацији када је авизирајућа банка овлашћена да прими корисникове документе (презентациона банка), он неће бити у могућности да је на то присили, јер нема никакав самостални правни захтев према њој.

Начело аутономије правних односа између учесника акредитива долази до изражаја и у ситуацији када обавештење авизирајуће банке не садржи све елементе које је издавачка банка послала у својој инструкцији, односно налогу. Иако акредитивна банка упошљава сарадничку банку за рачун и на ризик налогодавца, авизирајућа банка ће због

26 Reinhard Längerich, *Documentary credits in practice*, 2nd edition, Copenhagen, 2009, 118.

27 Н. Јовановић, В. Радовић, М. Радовић, 528.

28 Вид. више Слободан Перовић, *Облигационо право*, Београд, 1990, 710–730.

прекорачења својих овлашћења или неизвршења налога бити одговорна само према њој. Тиме се, имајући у виду норму о ослобођењу одговорности акредитивне банке, налогодавац ставља у неравноправан положај. Тако, акредитивна банка неће бити одговорна када у извршењу уговора о отварању акредитива користи услуге других банака, а налогодавац неће моћи да тужи, односно захтева накнаду штете ни од кореспондентне банке, јер са њом није ни у каквом уговорном односу. Ово, међутим, не треба доводити у везу са ситуацијама када авизирајућа банка не може са сигурношћу да утврди аутентичност акредитива који авизира, о чему мора без одлагања обавестити акредитивну банку. Ипак, уколико одлучи да такав акредитив авизира, о немогућности утврђивања његове аутентичности мора обавестити и корисника акредитива.²⁹

Приликом извршења својих обавеза, авизирајућа банка може користити услуге друге авизирајуће банке, до чега најчешће долази због велике географске удаљености.³⁰ Авизирајућа банка извршењем налога стиче право на провизију, као и накнаду других трошкова. Уколико уговором између банака није регулисано питање доспелости плаћања провизије, у банкарској пракси важи правило да се провизија плаћа непосредно пред авизирање акредитива. Накнаду за авизирање исплаћује издавачка банка, док крајње трошкове сноси налогодавац, односно корисник акредитива, у зависности од њиховог договора. У сваком случају, авизирајућа банка може захтевати исплату провизије само од акредитивне банке.

2. Правни положај исплатне банке

Кореспондентна банка која прихвати налог или овлашћење издавачке банке да поднете документе хонорише, преузима улогу исплатне банке. Ревизијом једнообразних правила из 1993. године предвиђено је да се у сваком акредитиву мора номиновати банка која је овлашћена да плати, акцептира менице или негоцира уколико акредитив није платив само код издавачке банке.³¹ Таква банка назива се номинована банка. Важећа ревизија Једнообразних правила не садржи поменути одредбу, већ дефинише номиновану банку као банку код које је акредитив расположив, односно било коју банку ако је акредитив расположив код било које банке.³² На тај начин, учесницима је омогућено да одлуче да ли ће

29 Једнообразна правила, чл. 9.

30 Више о томе вид. Garth Christopher Wooler, *Legal and Practice Perspectives on Documentary Credits under the UCP 600*, Brisbane, 2007, 41.

31 Једнообразна правила и обичаји за документарни акредитив из 1993. године (*Uniform Customs and Practice for Documentary Credits, ICC Publication No. 500*), чл. 96.

32 Једнообразна правила, чл. 2.

акредитив бити платив само у одређеној банци, или у било којој банци коју корисник одабере.³³ Иако поменута дефиниција може изазвати одређене забуне, можемо закључити да номиновањем кореспондентна банка добија овлашћење да хонорише поднете документе, након што испита њихову саобразност.

Приликом испитивања поднетих докумената, исплатна банка мора поступати у складу са начелом строге саобразности. Након што утврди саобразност докумената које је поднео корисник, банка ће му исплати акредитивну суму. Издавачка банка такође проверава корисникова документа, и у случају саобразности рамбурсира исплатну банку.³⁴ Супротно, када номинована банка не може утврдити саобразност поднетих докумената, може одбити да их хонорише. Уколико исплатна банка одлучи да хонорише несаобразна документа, таква исплата неће обавезивати издавачку банку. Тако хонорисане документе издавачка банка може одбити, а од исплатне банке захтевати повраћај свих износа, са каматом, за које је ту банку рамбурсирала.³⁵

Номинавање одређене банке као исплатне не ствара јој обавезу исплате, односно акцептирања или негоцирања. Чак и када прихвати према издавачкој банци обавезу исплате, под договореним условима рамбурса, то не подразумева и њену обавезу према кориснику акредитива.³⁶ Обавеза исплатне банке постојаће само према издавачкој банци, будући да њихов правни однос настаје на основу уговора о заступању.³⁷ Та обавеза састоји се у испитивању поднетих докумената и њиховом хонорисању. Тако ће хонорисање докумената од стране исплатне банке према кориснику имати дејство коначне исплате, док ће корисник, уколико исплатна банка одбије да прими и хонорише документа, имати захтев једино наспрам издавачке банке, што је последица начела аутономије правних односа унутар акредитивног посла.

Исплатна банка има право да захтева од издавачке банке новчано покриће по основу акредитива. Споразумом између банака може бити одређено да исплатна банка хонорише документа након што добије покриће, односно да након исплате акредитивне суме тај износ може рамбурсирати од акредитивне или треће банке (рамбурсна банка).

33 Janet Ulph, „The UCP 600: Documentary Credits in the Twenty-first Century“, *Journal of Business Law*, Nr. 4/2007, 355–377.

34 Hamed Alavi, „Documentary Letters of Credit, Legal Nature and Sources of Law“, *Journal of Legal Studies*, Nr. 31/2016, 109.

35 Једнообразна правила, чл. 16.

36 Р. Вукадиновић, 96.

37 М. Васиљевић, 404; Н. Јовановић, В. Радовић, М. Радовић, 528; Р. Вукадиновић, 94; С. Шогоров, 219.

Право исплатне банке на рамбурс регулисано је Једнообразним правилима за рамбурсирање, чија примена није обавезна, већ мора бити изричито предвиђена у сваком конкретном случају. У ситуацијама када акредитивом није предвиђена примена Једнообразних правила за рамбурсирање, примениће се одредбе садржане у Једнообразним правилима и обичајима за документарне акредитиве.³⁸ Тако ће издавачка банка бити дужна да рамбурсној банци благовремено достави овлашћење и инструкције да хонорише захтев исплатне банке.³⁹ Рамбурсна банка има обавезу хонорисања захтева без потврде да је исплатна банка испунила одредбе и услове акредитива. Уколико рамбурсна банка не изврши своју обавезу на захтев исплатне банке, ова се може наплатити од издавачке банке. Када рамбурс није обезбеђен на први захтев рамбурсној банци, издавачка банка ће имати обавезу да исплатној банци надокнади и сваки губитак камате заједно са свим насталим трошковима.⁴⁰

3. Правни положај конфирмирајуће банке

Када кореспондентна банка, на захтев издавачке банке, потврди отворени акредитив, добија улогу конфирмирајуће банке. Кореспондентна банка, свакако, може ускратити своју конфирмацију, о чему мора без одлагања обавестити издавачку банку. Уколико конфирмација ипак буде дата, реч је о потврђеном акредитиву, где се према кориснику не налази само акредитивна банка, већ и нека друга банка која је конфирмирала акредитив акредитивне банке.⁴¹ Само неопозив акредитив сме да буде потврђен, и то за целу акредитивну своту, јер је потврда њеног дела ништава.⁴² Давањем конфирмације, кореспондентна банка се обавезује да хонорише или негоцира поднета документа.⁴³ На тај начин конфирмирајућа банка ступа у самосталан и директан облигациони однос са корисником акредитива, а корисник стиче два солидарна дужника који му одговарају за наплату акредитивне своте. Потврђујућа

38 Једнообразна правила, чл. 13.

39 Акредитивна банка може овластити трећу банку да посредничкој банци надокнади износ исплаћене акредитивне суме. Поменута банка означава се као рамбурсна банка. Више о правилима рамбурса вид.: Једнообразна правила, чл. 13; Једнообразна правила за рамбурсирање.

40 Једнообразна правила, чл. 13.

41 М. Васиљевић, 407.

42 Н. Јовановић, В. Радовић, М. Радовић, 528.

43 Негоцирање подразумева испкуп меница (вучених на банку која није номинована) или документа од стране номиноване банке, по усклађеној презентацији, плаћањем унапред или саглашавајући се да средства исплати на или пре банкарског дана када доспева рамбурс номинованој банци. Једнообразна правила, чл. 2.

банка кориснику гарантује наплату акредитивног износа, у смислу додатне сигурности, али она не јемчи за обавезу издавачке банке.⁴⁴ Тако, потврђивањем акредитива, кореспондентна банка губи право да одбије хонорисање корисникових докумената,⁴⁵ без обзира на то да ли је добила покриће, односно да ли ће моћи да се регресира од издавачке банке. Чак и у случају одбијања, корисник ће своје потраживање моћи да наплати судским или арбитражним путем.

Потврђивањем акредитива, између банака се успоставља правни однос, чија се правна природа одређује као уговор о комисиону. Конфирмирајућа банка се обавезује да у своје име, а за рачун издавачке банке хонорише поднета документа у складу са садржином налога, као и да издавачкој банци проследи документа која добије од корисника, док се акредитивна банка обавезује да јој надокнади износ акредитивне своте коју је исплатила, трошкове које је имала приликом исплате, те да јој плати провизију за пружену услугу.⁴⁶ Однос између банака биће потпуно правно независан од других правних односа унутар акредитивног посла. Тако ће налогодавац за извршење својих упутстава моћи да се обрати искључиво издавачкој банци – акредитивна банка неће моћи према кориснику да истиче приговоре који потичу из њеног односа са конфирмирајућом банком, а корисник неће моћи да се позива на уговорне односе између банака, учесника у акредитивном послу.

С друге стране, у домаћој теорији не постоји јединствен став о правној природи односа између конфирмирајуће банке и корисника акредитива. Иако постоје схватања према којима се овај однос заснива на уговорној основи,⁴⁷ треба узети да он ипак настаје на основу једностране изјаве воље конфирмирајуће банке.⁴⁸ На тај начин, конфирмирајућа

44 Р. Вукадиновић, 97. Разлика се огледа у томе што је пуноважност јемчеве обавезе условљена пуноважношћу главне обавезе, док су код акредитива обе обавезе самосталне и правно независне.

45 Хонорисање подразумева: плаћање по виђењу ако је реч о акредитиву који је платив по виђењу; преузимање обавезе за одложено плаћање и плаћање на дан доспећа ако је реч о акредитиву са одложеним плаћањем; акцептирање менице вучене од стране корисника и плаћање на дан доспећа ако је акредитивом предвиђен акцепт. Једнообразна правила, чл. 2.

46 Вид. више Richard F. Dole Jr., „The Effect of UCP 600 upon U.C.C. Article 5 with Respect to Negotiation Credits and the Immunity of Negotiating Banks from Letter-of-Credit Fraud“, *Wayne Law Review*, Nr. 54/2008, 757.

47 Према уговорном схватању, обавеза конфирмирајуће банке настаје тек након што продавац прихвати њену понуду. У том смислу, изјаву банке треба третирати као понуду за закључење уговора, а како продавац не одговара на изјаву конфирмирајуће банке, прихват понуде треба тражити у његовим конклюдентним радњама, односно ћутању. Вид. више Р. Вукадиновић, 105–106.

48 С друге стране, према теорији једностраног правног посла, једнострана изјава конфирмирајуће банке даје могућност кориснику акредитива да под одређеним

банка преузима апстрактну обавезу чија је садржина одређена једино њеном изјавом упућеном кориснику акредитива. Та обавеза се састоји у испитивању поднетих докумената и њиховом хонорисању, уколико су саобразна условима акредитива, и самостална је у односу на њену обавезу према издавачкој банци, односно обавезу издавачке банке према кориснику акредитива. Тако ће корисник имати два непосредна захтева којима се може користити, и то: може захтевати исплату акредитивне суме од конфирмирајуће банке, може од акредитивне банке, а може и истовремено од обе, с тим да наплатом од једне губи право наплате од друге.⁴⁹ У сваком случају, обавеза конфирмирајуће банке, и поред аутономности правног односа између ње и корисника, односно чињенице да је њена садржина апстрактна, неће бити безусловна. У судској пракси и правној теорији све више се допушта корекција темељних принципа акредитива, те се банци признаје право да одбије преварне документе и да их не искупи на одговарајући начин, односно да одбије искуп докумената у случају преварних радњи у основном послу, поступајући при том савесно.⁵⁰

III Одговорност акредитивне банке

Приликом извршења уговора о отварању акредитива, банке често користе услуге других банака, које овлашћују да пренесу услове акредитива или хоноришу поднета документа. Када кореспондентна банка поступи супротно упутствима издавачке банке, те својим деловањем причини штету налогодавцу, поставља се питање заштите његових интереса. Како није у уговорном односу са кореспондентном банком, налогодавац је не може тужити нити од ње тражити накнаду штете. На то упућују и општа правила уговорног права.

Имајући у виду да је уговор о отварању акредитива по својој правној природи уговор о налогу, за избор свог помоћника, односно за тачност пренетих упутстава, биће одговоран налогопримац.⁵¹ Чињеница да акредитивна банка у извршењу своје обавезе упошљава неког другог, без обзира на њихове међусобне односе, не може утицати на положај налогодавца и било би правно недопустиво да се такво упошљавање

условима захтева испуњење обавезе која је садржана у тој изјави. Подношење докумената тако није корисникова обавеза према банци, већ право којим се може, али и не мора користити. Одређењем овог односа као једностраног правног посла, испољава се, пре свега, оперативност акредитива као средства плаћања. Више о томе Р. Вукадиновић, 106–108.

49 С. Шогоров, 218.

50 М. Васиљевић, 403.

51 Закон о облигационим односима, чл. 753.

чини на ризик налогодавца.⁵² Тако, када приликом извршења своје обавезе акредитивна банка упошљава неку другу банку, требало би и да одговара за штету коју она, својим радњама, проузрокује. Међутим, у послу међународног документарног акредитива важи супротно правило. Банка која користи услуге неке друге банке, да би извршила упутства налогодавца, чини то на рачун и на ризик налогодавца.⁵³ На тај начин акредитивна банка се ослобађа одговорности за случај да кореспондентна банка погрешно пренесе услове отвореног акредитива, односно хонорише несаобразна документа, што ће довести до ситуације у којој ни издавачка, као ни сарадничка банка не могу бити тужене за сопствене грешке.

Питање одговорности доћи ће до изражаја у ситуацији када акредитивна банка сарадничкој тачно пренесе услове отвореног акредитива, али их ова погрешно саопшти кориснику. Тако може доћи до ситуације у којој ће услови наплате корисника акредитива бити измењени у односу на оне које је основним послом договорио са налогодавцем. Када дође до тога да кореспондентна банка погрешно пренесе услове отвореног акредитива, и према тим условима поднете документе хонорише, акредитивна банка је дужна да их без одлагања одбије као несаобразне. Супротно, уколико пропусти да одбије такве документе, те на основу њих постави рамбурсни захтев налогодавцу, поставља се питање да ли он такав захтев може одбити.

У тим ситуацијама, основ банчине одговорности према налогодавцу, и поред постојања клаузула о искључењу одговорности, може се наћи и у уговору о отварању акредитива и начелу хонорисања документа само на основу њихове строге саобразности са условима акредитива.⁵⁴ Тако су правна теорија, али и судска пракса заузеле став да се налогодавац према издавачкој банци може користити истим правом као и она према кореспондентној банци.⁵⁵ Реч је о праву издавачке банке да

52 Р. Вукадиновић, 99.

53 Једнообразна правила, чл. 37.

54 Р. Вукадиновић, 99.

55 Тако је југословенска издавачка банка по акредитиву који је саопштен преко иностране банке прихватила хонорисане документе који нису одговарали условима акредитива. Издавачка банка није ставила приговор на овакве документе и рамбурсирала је посредничку банку на терет налогодавчевих средстава, због чега је југословенски увозник захтевао одштету и повраћај исплаћеног акредитивног износа, тврдећи да је издавачка банка одговорна за рад посредничке банке. Првостепени суд је одбио овакав захтев позивајући се на одредбе о искључењу одговорности издавачке банке. Међутим, другостепени суд је приликом одлучивања нашао да су поменуте одредбе погрешно примењене, те да би приликом решавања предметног спора требало применити одредбе које се односе на права и обавезе

ускрати рамбурс у случају када сарадничка банка хонорише несаобразна документа. У том смислу, суд ће приликом решавања спора уместо одредаба о ограничењу одговорности акредитивне банке применити оне које се односе на њена права и обавезе према банци која је хонорисала документа. На тај начин, норме о искључењу одговорности биће поништене применом начела строге саобразности. Имајући у виду наведено, треба узети да ће налогодавац ипак бити у могућности да ускрати рамбурс у случају када акредитивна банка рамбурсира кореспондентну на основу хонорисања несаобразних докумената, што ће омогућити потпуно остваривање предмета и сврхе документарног акредитива.

IV Закључак

Кореспондентна банка представља банку са којом издавачка банка има успостављене пословне односе и путем које обавља послове са иностранством. Иако не спада у обавезне учеснике, међународни акредитивни посао је тешко замислив без кореспондентне банке. За акредитивну банку она ће представљати везу са иностранством, односно могућност бржег и лакшег успостављања контакта са корисником који је географски удаљен, док ће кориснику омогућити већу сигурност приликом наплате својих потраживања из основног посла.

Активна сарадња банака са својим иностраним партнерима у пракси ће, приликом остварења акредитивног посла, углавном довести до упошљавања више кореспондентних банака које могу имати различите улоге. Кореспондентна банка се, тако, може појавити као авизирајућа, исплатна или конфирмирајућа банка. Међутим, без обзира на улогу у којој се јавља, односно чињеницу да ли само преноси услове отвореног акредитива или даје своју конфирмацију и постаје солидарни дужник поред акредитивне банке, сврха њеног упошљавања огледа се у омогућавању ефикасније и поузданије реализације акредитивног посла. Треба нагласити и то да правила којима је регулисана област међународног документарног акредитива, подлежу честим променама

издавачке банке према банци која је хонорисала документа. У том смислу, исплата коју изврши овлашћена банка на основу докумената који су у складу са одредбама и условима акредитива, обавезује странку која је дала овлашћење, да преузме документа и накнади трошкове банци која је исплату извршила. Супротно, акредитивна банка није дужна да преузме документе и надокнади трошкове посредничкој банци коју је овластила за реализацију акредитива, ако она то учини на основу поднетих докумената који нису у складу са одредбама и условима акредитива. Али, ако то учини, издавачка банка одговара за накнаду штете налогодавцу. Вид. више Р. Вукадиновић, 98–101.

како би ишла у корак са захтевима трговачке праксе, те се тако и улога и положај кореспондентне банке у акредитивном послу мењају, развијају и прилагођавају савременим условима банкарског пословања, а све у циљу једноставнијег и сигурнијег извршења акредитивног посла.

Коришћена литература

- Alavi Hamed, „Documentary Letters of Credit, Legal Nature and Sources of Law“, *Journal of Legal Studies*, Nr. 31/2016.
- Антонијевић Зоран, *Привредно право*, 2. измењено и допуњено издање, Београд, 1983. (Antonijević Zoran, *Privredno pravo*, 2. izmenjeno i dopunjeno izdanje, Beograd, 1983)
- Васиљевић Мирко, *Трговинско право*, 16. издање, Београд, 2018. (Vasiljević Mirko, *Trgovinsko pravo*, 16. izdanje, Beograd, 2018)
- Wooler Christopher Garth, *Legal and Practice Perspectives on Documentary Credits under the UCP 600*, Brisbane, 2007.
- Вукадиновић Д. Радован, *Правни односи из међународној документарној акредитива*, Београд, 1989. (Vukadinović D. Radovan, *Pravni odnosi iz međunarodnog dokumentarnog akreditiva*, Beograd, 1989)
- Вукмир Бранко, *Право међународних њлањања: инструменти осигурања њлањања*, Загреб, 2007. (Vukmir Branko, *Pravo međunarodnih plaćanja: instrumenti osiguranja plaćanja*, Zagreb, 2007)
- Gillette Clayton P., „Holders in Due Course in Documentary Letter of Credit“, *Annual Review of Banking Law*, Nr. 1/1982.
- Dole Richard F. Jr., „The Effect of UCP 600 upon U.C.C. Article 5 with Respect to Negotiation Credits and the Immunity of Negotiating Banks from Letter-of-Credit Fraud“, *Wayne Law Review*, Nr. 54/2008.
- Deak Nicholas L., „Letters of Credit (Documentary Credit)“, *New York Law School Journal of International and Comparative Law*, Nr. 2/1981.
- Ellinger Peter, Neo Dora, *The Law and Practice of Documentary Letters of Credit*, Oxford –Portland – Oregon, 2010.
- Јанковић Светислав, „Правни (бе)значај покрића код менице и чека“, *Анали Правној факултета у Београду*, бр. 3/2020. (Janković Svetislav, „Pravni (be)značaj pokrića kod menice i čeka“, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, br. 3/2020)
- Јовановић Небојша, Радовић Вук, Радовић Мирјана, *Трговинско право*, Београд, 2020. (Jovanović Nebojša, Radović Vuk, Radović Mirjana, *Trgovinsko pravo*, Beograd, 2020)

- King Richard, *Gutteridge & Megrah's Law of Bankers' Commercial Credits*, London – New York, 2001.
- Längerich Reinhard, *Documentary credits in practice*, 2nd edition, Copenhagen, 2009.
- Ненадовић Слободан, „Документарни акредитив у електронској ери“, *Право и привреда*, бр. 1–3/2010. (Nenadović Slobodan, „Dokumentarni akreditiv u elektronskoj eri“, *Pravo i privreda*, br. 1–3/2010)
- Перовић Слободан, *Облигационо право*, Београд, 1990. (Perović Slobodan, *Obligaciono pravo*, Beograd, 1990)
- Стојиљковић Владимир, *Међународно привредно право*, 2. издање, Београд, 2003. (Stojiljković Vladimir, *Međunarodno privredno pravo*, 2. izdanje, Beograd, 2003)
- Ђирић Александар, *Међународно трговинско право – Посебни део*, Ниш, 2018. (Ćirić Aleksandar, *Međunarodno trgovinsko pravo – Posebni deo*, Niš, 2018)
- Ulph Janet, „The UCP 600: Documentary Credits in the Twenty-first Century“, *Journal of Business Law*, Nr. 4/2007.
- Шогоров Стеван, *Банкарско право*, 4. измењено и допуњено издање, Нови Сад, 2013. (Šogorov Stevan, *Bankarsko pravo*, 4. izmenjeno i dopunjeno izdanje, Novi Sad, 2013)

Miloš BABOVIĆ

Master's student at the Faculty of Law University of Belgrade, Serbia

LEGAL POSITION OF CORRESPONDENT BANK IN DOCUMENTARY LETTER OF CREDIT TRANSACTION

Summary

Considering that the documentary letter of credit is the most frequently used instrument of free foreign currency payments, as well as that the correspondent bank is an almost indispensable participant in the international letter of credit transaction, this paper is dedicated to analysing its position. The correspondent bank may take on the role of advising a letter of credit to a beneficiary, honour presented documents, or add its confirmation to a letter of credit. Depending on whether it appears as an advising, nominated or confirming bank, its rights, obligations, and responsibilities will be determined. This paper discusses the legal position of the correspondent bank depending on the role it plays, but also the liability of the issuing bank for the damage that the correspondent bank causes to the beneficiary by its actions.

Key words: *Documentary Letter of Credit. – International Documentary Letter of Credit. – Correspondent Bank.*

Датум пријема рада: 31. 5. 2021.

Датум исправке рада: 13. 8. 2021.

Датум прихватања рада: 14. 9. 2021.